

- щоб підготувати гарних виконавців для цих вечірок, бажано було б організувати лекції з української декламації у вільні від шкільної роботи години;

- весною і влітку слід організовувати подорожі в різні місця, де б учні змогли на власні очі побачити видатні пам'ятки України.

Сучасний стан педагогічної науки і практики свідчить про те, що вітчизняні історико-педагогічні надбання використовуються ще недостатньо. На попередніх етапах розвитку вітчизняної педагогіки і школи, зокрема в творчості І.Стешенка, опрацьовувались шляхи розв'язання проблем відродження і становлення української педагогічної думки, національної школи, дерусифікації навчальних закладів, а також поширення української літературної мови та правопису і т.д. Для подолання мовного бар'єру учителям і школярам необхідні підручники, посібники, словники, тож І.Стешенко робив все для того, щоб у ті бурхливі роки видавалися книги. Гостра суспільна потреба в такій літературі відчувається і в наш час.

Просвітницька діяльність і педагогічні погляди І.Стешенка - це той духовний, культурно-історичний доробок, в якому віддзеркалюються провідні проблеми вітчизняної педагогіки. Погляди професора на суспільне призначення освіти, підбір кадрів, питання виховної роботи національної школи набувають величезної ваги. Саме тому нами здійснено спробу наукового аналізу цілісної системи педагогічної діяльності І.М.Стешенка, яка за змістом і характером є поліаспектною, гуманістичною і надзвичайно перспективною у її використанні в сучасній педагогічній практиці.

Література:

1. Сірополько С. І.М.Стешенка// *Життя і знання*. - 1928 - Ч.10-11- С.756.
2. Сірополько С. *Народна освіта на Советській Україні*. Варшава.1934.
3. Стешенко І. *Історія української драми /Україна*. - К., 1908 -Т.1. -309с.
4. Стешенко І. *Українські шестидесятники* . -К., 1908. - 45с.
5. Стешенко І. *О так называемом украинофильстве //Киевские отклики*.-1905.- №84.-С.25

УДК 378 : 37.036

О.В. СТЕЦИШИНА

*провідний спеціаліст сектору науки,
вищих навчальних закладів і інтелектуальної власності
управління освіти і науки Вінницької облдержадміністрації*

МОТИВАЦІЯ В НАВЧАННІ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Резюме. У статті розглядається питання формування творчої особистості студента. Визначено низку прийомів, які дозволяють забезпечити необхідний рівень творчої сформованості особистості.

Ключові слова: творча особистість, творчі здібності, технологія навчання.

Резюме. В статье рассматривается вопрос формирования творческой личности студента. Определен ряд приемов, которые помогают обеспечить необходимый уровень творческой сформированной личности.

Ключевые слова: творческая личность, творческие способности, технология обучения.

Summary. The article mentions the problem of forming a student's creative personality. The number of ways, which give opportunity to provide the necessary level of formation a creative personality is fixed.

Key words: creative personality, creative abilities, technology of teaching.

Постановка проблеми. Серед визначених принципів ефективності модернізації освіти особистісна орієнтація неможлива без психолого-педагогічного супроводу, забезпечення психічного здоров'я учасників навчального процесу, створення сприятливого соціально-психологічного клімату. Проблема формування та розвитку творчої діяльності студентів, яка має свої педагогічні традиції та принципи у вищій школі, повертається новою стороною. Це зумовлено прогресивними суспільними зрушеннями, чинниками науково-технічного прогресу та подальшим розвитком теорії і практики навчання та виховання. Весь процес навчання повинен бути підпорядкований задачам формування та розвитку у майбутніх спеціалістів таких якостей та властивостей, які б забезпечили їм продуктивну та суспільно ефективну активність [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні дослідження Л.Виготського, С.Гончаренка, Ю.Кулютіна, М.Лазарева, В.Лозової, Н.Палехи, Н.Полонікової, С.Сисоєвої, В.Сухомлинського, Т.Шамової, Г.Щукіної та ін. дають ґрунтовну підставу вважати: визначальною якістю творчої особистості є її творча активність, що розглядається як інтегративна характеристика особистості, в якій, з одного боку, відображені нові глибокі утворення у структурі особистості (творчі потреби, мотиви, вимоги), а з іншого - знаходять свій вираз якісні зміни в діяльності, яка стає цілеспрямованою, продуктивною.

Творча активність як характеристика особистості сучасного фахівця дістала психологічне обґрунтування в працях Б.Ананьєва, О.Бодальова, У.Джемса, О.Ковальова, Г.Костюка, Ж.Піаже, С.Рубінштейна; сучасні вимоги до реалізації особистісно орієнтованого навчання сформульовані в працях К.Абульханової-Славської, Л.Анциферової, І.Беха, Є.Бондаревської, В.Давидова, С.Кульневича, В.Моляки, С.Максименка, В.Серікова, І.Якиманської; основи творчості, розвитку і ціннісної орієнтації розглядали С.Анісімов, І.Кон, А.Матюшкин; теорію мотивації - Л.Виготський, А.Н.Леонтьєв і ін. Але проблема формування творчої особистості у навчально-виховному процесі залишається неналежно розкритою.

Мета статті полягає в

Виклад основного матеріалу. Успішність навчання залежить не лише від здібностей студента, правильного підбору форм і методів викладення нового матеріалу викладачем, а й від розвитку мотиваційних потреб студентів. Майбутній фахівець має не лише вчитися, а й прагнути до цього. А викладач, насамперед, не повинен пропонувати алгоритм «що» будемо вчити, а «для чого це необхідно мені». Мотиваційна потреба особистості визначається інтересами, прагнення до лідерства, елементами самореалізації, визнанні в суспільстві. Тому ефективність методів і прийомів проведення навчальної діяльності залежить від того, наскільки педагог урахує мотиваційні потреби студентів, підтримує бажання самостійного пошуку знань, їх емоційний розвиток та прагнення до здобуття нових знань.

Творча особистість виявляється в активній багатогранній діяльності людини, що полягає в засвоєнні і накопиченні знань, умінь, явищ, фактів у відповідній галузі матеріального і духовного виробництва, що є базою для інтелектуального пошуку, у наявності у неї культури мислення, постійного розширення бази знань для експериментування. Творчі здібності особистості являють собою категорію психології і характеризуються як психологічні особливості людини, від яких залежить набуття знань, умінь і навичок. Творчі здібності людини, її обдарованість, задатки, які притаманні будь-якій людині, створюють лише передумови для виникнення і розвитку творчого процесу. Завдання особистості, колективу - розкрити і розвинути їх.

А.К. Маркова вважає, що спрямованість студента на різні сторони навчальної діяльності є мотиви навчання, які можна поділити на 2 великі групи мотивів:

1. Пізнавальні мотиви, які пов'язані з змістом навчальної діяльності і процесом її виконання.

Перша група мотивів може бути поділена на декілька підгруп:

1. Широко пізнавальні мотиви, які орієнтують студента на оволодіння новими знаннями.

2. Навчально-пізнавальні мотиви, які орієнтують студента на оволодіння способами добування знань: інтерес до прийомів самостійного добування знань, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції навчальної роботи, раціональній організації праці тощо. 3. Мотиви самоосвіти.

II. Соціальні мотиви, які пов'язані з різними соціальними взаємодіями студента з іншими людьми.

Друга група розпадається на такі підгрупи:

1. Широко соціальні мотиви: намагання одержати знання, щоб принести користь суспільству, почуття відповідальності за навчання, добре підготуватись до певної професії.

2. Вузькі соціальні (позиційні) мотиви: зайняти позицію, місце у стосунках з людьми, заслужити авторитет, одержати схвалення. Сюди відносять і так звану «мотивацію благополуччя» - отримувати тільки позитивні оцінки і схвалення з боку викладача.

3. Мотиви соціального співробітництва.

Пізнавальні і соціальні мотиви бувають різними за якістю. З цієї точки зору виділяють змістовні та динамічні мотиваційні характеристики.

Змістовними характеристиками мотивів виступає: 1.Наявність особистісного змісту навчання для учня. 2.Наявність дієвості мотиву. 3.Місце мотиву в загальній структурі мотивації. 4.Самостійність виникнення і прояву мотиву (зовнішній-внутрішній мотив). 5. Рівень усвідомлення мотиву. 6.Ступінь поширення мотиву на різні предмети, форми завдань.

Динамічними характеристиками мотивів є: 1.Стійкість. 2.Емоційне забарвлення. 3. Сила мотиву, швидкість його виникнення [4].

У трактуванні визначення "творча активність" існує декілька підходів' особистісний (як складної, комплексної характеристики особистості); діяльнісний (як інтегративна категорія, що перетворює діяльність у творчий процес);особистісно діяльнісний (коли активність є важливою характеристикою діяльності творчої особистості, що забезпечує їй професійний зріст і саморозвиток). Різні погляди щодо визначення сутності творчої активності підтверджують складність досліджуваного феномена, інтерес багатьох дослідників до його вивчення, бажання виділити різні сторони цього особистісного утворення.

Формування творчої активності особистості майбутнього фахівця обумовлює необхідність органічної єдності утворення, навчання і виховання, інтеграції навчальної, науково-дослідної і виховної роботи в рамках цілісного педагогічного процесу. Нині це одне з головних вимог комплексного підходу і впливає воно із сутності багатобічних задач, які стоять перед вищою школою в умовах якісного відновлення суспільства [5].

Аналіз причин низької успішності в навчанні засвідчив, що й серед студентів, які "не встигають", є особистості з високим рівнем інтелекту та непересічними здібностями [2]. Здібності - не константне утворення, вони розвиваються в діяльності і є її функцією. Якщо студент включений у діяльність - здібності розвиваються. Но надає достатньої уваги навчанню - здібності деградує. Очевидно, причина низького рівня успішності полягає не в тому, що студент не має здібностей, а, перелусім, у мотивації. Часто справа не в професійних знаннях, уміннях чи навичках викладача. Усе ніби гаразд - педагог знає свою справу, добре володіє методични -

ми навичками, а студенти думають лише про оцінку та про те, як би швидше закінчилась лекція. Структура мотивів студента, що формується в період навчання, є стрижнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів - невід'ємна складова процесу навчання і виховання студентів.

Для ефективної практичної роботи в цьому напрямку потрібне ґрунтовне вивчення закономірностей розвитку навчальної мотивації студентів. Мотиви навчальної діяльності студентів поділяють на внутрішні і зовнішні.

До внутрішніх належать: суспільна значущість навчання; професійні мотиви, що відображають значення навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією; пізнавальні, пов'язані з проблемою в нових знаннях.

Зовнішні мотиви зорієнтовані на цінності, що лежать поза навчальною діяльністю; мотиви матеріального заохочення; особисті інтереси, пов'язані з одержанням диплома, побоювання стягнень через неуспішність; мотиви спілкування, престижу серед студентів тощо.

По-справжньому позитивно впливають на діяльність студентів внутрішні мотиви. Залежно від впливу, які мають внутрішні і зовнішні мотиви, психологи поділяють студентів на чотири групи:

- 1) студенти з вираженою професійною і предметною мотивацією;
- 2) з вираженою професійною, але слабкою предметною мотивацією;
- 3) лише з предметною мотивацією;
- 4) без предметної і професійної мотивації.

Під час спеціального дослідження ролі мотивів у відразованих студентів серед них було виявлено 94,7 % осіб четвертої групи і лише 6,9 % - першої [7]. Механізмом формування навчальної мотивації є вироблення єдиної структури цілей навчальної діяльності. Саме тому велику роль відіграє вчасне і систематичне формулювання викладачами цілей навчання, які студенти мають прийняти і спрямувати свою діяльність на їх досягнення. Важливе значення при цьому має правильна організація педагогічної взаємодії між викладачем і студентом. У психології вищої школи вчені виділяють такі принципи організації взаємодії: діалогізації, проблематизації, персоналізації, індивідуалізації і диференціації.

Відповідно до принципу діалогізації, заняття (як практичне, так і лекційне) не повинно перетворюватись на просте повідомлення знань. Його слід будувати як обговорення різних поглядів, як спільний пошук істини, тобто у формі діалогу, а не монологу викладача. У процесі педагогічного співробітництва, творчого обговорення теоретичних і практичних аспектів проблеми у студентів формуватимуться, актуалізуватимуться пізнавальні, професійні й соціальні мотиви.

Принцип проблематизації передбачає систематичне створення проблемних ситуацій, умов для самостійного визначення і постановки студентами пізнавальних завдань.

Принцип персоналізації застерігає від того, щоб особисте спілкування викладача зі студентом не підмінялося рольовим, а відбувалося в умовах партнерства.

Принцип індивідуалізації і диференціації навчання дає змогу враховувати індивідуальні особливості та інтереси студентів, створювати максимально сприятливі умови для розвитку їхніх здібностей і нахилів [6].

З перших тижнів навчання необхідно розкривати перед студентами суспільну значущість обраного ними фаху і необхідність розвитку своїх професійних якостей. Така робота має включати різні форми: зустрічі, дискусії, "круглі столи", вікторини, спілкування з визнаними і авторитетними спеціалістами, з випускниками минулих років тощо. Усе це сприятиме посиленню внутрішньої і зовнішньої мотивації студентів.

Лук А.Н. виділяє такі творчі здібності особистості:

- пов'язані з мотивацією (інтереси схильності);
- пов'язані з темпераментом (емоційність);
- пов'язані з розумовими здатностями.

А при наявності та використанні нижче перерахованих, людина здатна до створення оригінального продукту [3, с.15]:

1.Пильність у пошуках проблем. 2.Спосіб кодування інформації нервовою системою. 3.Здібність до згортання. 4 .Здібність до зчеплення. 5.Здібність до переносу. 6.Бічне мислення. 7.Цілісність сприйняття. 8.Готовність пам'яті. 9.Зближення понять. 10.Гнучкість мислення. 11.Гнучкість інтелекту. 12.Здібність до оцінюючих дій. 13.Легкість генерування ідей. 14.Швидкість мови. 15.Здібність до доведення до кінця. 16.Професійні здібності. 17.Здатність передбачення.

Значну роль у розкритті творчих здібностей студента і перетворення їх на творчу діяльність відіграють мотиви і воля. Тому освітня діяльність вищої школи завжди має формувати і збагачувати мотиви творчої діяльності майбутнього фахівця. Виховний вплив викладача, колективу, суспільних організацій, у свою чергу, стимулює ідейно-моральне усвідомлення мотиву, що виник, духовні і фізичні можливості для досягнення цілей і певних результатів діяльності. Підготовка ініціативних і творчо мислячих спеціалістів має здійснюватися на основі реальної єдності навчально-виховного процесу, науково-дослідної роботи і соціально-політичної діяльності студентів.

У будь-якому змістовному вигляді творчої діяльності є два рівні: репродуктивний і продуктивний. Для зручності їх часто називають репродуктивною і продуктивною діяльністю.

Репродуктивна діяльність спрямована на одержання відомими засобами наперед визначеного результату і полягає у стереотипному тиражуванні одного й того самого.

Продуктивна діяльність - це або створення нових цінностей, або досягнення, одержання відомого результату новими, більш ефективними способами і засобами.

Ці два типи діяльності не можна протиставляти, відривати один від одного. Продуктивна діяльність неможлива без своєї основи - репродуктивної. Жодна людина не здатна стати творцем, не оволодівши нормами професійної майстерності. Якщо студенти не оволоділи правильним стилем роботи, якщо в них недостатньо сформувалися професійні знання, методи, навички й уміння, суспільно-політичні знання і недостатньо засвоєні правила повсякденного людського життя, то їхній творчий потенціал успішно розвиватися не може. Методологічно передумовою повноцінного формування творчої активності студентів є діалектична єдність репродуктивного і продуктивного типів діяльності в усій системі навчання, освіти і виховання, суспільному житті й спілкуванні. Знайти в кожному випадку оптимальний варіант такого поєднання - одне з найбільш складних і фундаментальних педагогічних завдань.

Дослідник В. Чирков на підставі узагальнення результатів значної кількості досліджень проводить порівняльний аналіз особливостей внутрішньої і зовнішньої мотивації [8]. Виявляється, що при **внутрішній мотивації** бажання працювати є стійким і тривалим, студенти обирають для себе складні завдання, краще виконують творчі завдання, що вимагають нестандартного підходу. Діяльність внутрішньо мотивованих дітей характеризується високою креативністю і супроводжується емоціями радості та задоволення. Студенти успішно засвоюють навчальну програму, краще розуміють теоретичний матеріал, у них поліпшуються мнемічні процеси, зростає рівень самоповаги. Тоді як при **зовнішній мотивації** поведінка є нестійкою, вона зникає разом із підкріпленням. Зовнішньо мотиво-

вані студенти обирають найпростіші завдання для швидшого отримання винагороди, знижується якість і швидкість виконання творчих завдань. Вони краще виконують стандартні завдання, при цьому знижується рівень креативності та спонтанності, з'являються негативні емоції.

Джерела розвитку творчої активності особистості, що характеризується конструктивно-творчим типом діяльності, лежать у вузівському педагогічному процесі, в якому інтегруються всі принципи, методи і форми навчання, виховання й організації наукових досліджень. Сама організація педагогічного процесу може виховувати в студентів творчий підхід до оволодіння знаннями і поверхнєве відношення до досліджуваних наук, здатність до активної різнобічної діяльності й індивергентну пасивність. Тип організації педагогічного процесу має принципове значення у вихованні і розвитку творчої активності. Тому комплексний підхід до її розвитку нерозривно пов'язаний із забезпеченням єдності методологічних і організаційно-методичних основ педагогічного процесу [5].

У ході нашого дослідження було встановлено, що успішність формування творчої активності залежить також від сукупності дидактичних умов:

- орієнтації педагогічного процесу на розвиток особистості студента відповідно до його можливостей і здібностей;
- наявності стійкої позитивної мотивації діяльності;
- постановки дидактичних завдань у формі рольової перспективи;
- організації навчальної роботи у вигляді імітаційно-ігрової і проблемно-ситуаційної моделі;
- використання дидактичної технології, побудованої на принципах рольової перспективи, особистісно-діяльнісного підходу до організації навчального процесу;
- створення освітнього середовища, яке забезпечує кожному студентові вільний вибір навчальних ролей, психологічний комфорт і ситуацію успіху.

Дотримання вищезгаданих дидактичних умов забезпечує результативність вивчення дисциплін у формуванні творчої активності майбутніх фахівців. Тому можна запропонувати певні шляхи формування мотивації студентів до навчання та підвищення їх навчальних досягнень:

1. Щоденна увага до кожного студента, визнання його особистості.
2. Своєчасна ліквідація прогалин у знаннях і організація оперативної допомоги кожному, хто відстає у навчанні.
3. Формування мотивації навчання як необхідного стимулу бажання студента до навчання.
4. Перехід до інноваційних методів навчання, що дають можливість розкрити потенційні можливості кожного студента, повірити у власні сили.
5. У підготовці будь-якої теми навчальний матеріал поділяти на кілька блоків.
6. Вивчення умов, в яких виховується кожна особистість, урахування їх у навчальній діяльності.
7. Співпраця з батьками, спільне формування культури сім'ї.

Висновок. Нині мотив і мотивація перестали бути психологічними термінами, про необхідність мотивування навчальної діяльності з'являється багато досліджень, адже саме від цього залежить подальший прогрес суспільства. Демократизація вузівського життя, розвиток самоуправління науково-педагогічних та студентських колективів створюють можливості для розвитку творчої активності студентів та викладачів. Але розвиток демократичних начал в педагогічному процесі передбачає підвищення особистої відповідальності кожного викладача за виховання творчої особистості. Формування творчих фахівців майбутнього, здатних використовувати власний творчий потенціал, - завдання складне, і його вирішення залежить від умінь всіх учасників навчального процесу координувати спільну діяльність.

Література:

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - Москва, 1996. - 243 с.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. - СПб.: Питер, 1999.
3. Лук А.Н. 128 с. Психология творчества. - М.: Наука, 1978. - С. 15.
4. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. - М., 1983.
5. Психологія торує шлях модернізації освіти/3 доповіді С.Максименка на загальних зборах АПН України/Дошкільне виховання, №1-2005 р.~ С.3-5.
6. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. - К.: Вища школа, 2005. - 239 с.
7. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. - К.: НПУ, 2000 - 210 с.
8. Чирков В. И. Самодетерминация и внутренняя мотивация поведения человека /7 Вопр. психол. - 1996. - №3. - С. 116 - 132.

УДК 37. 013.75+37.032

Н.Ю. ТИТАРЕНКО

аспірант відділу педагогіки і психології вищої освіти
Інституту вищої освіти НАПН України

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТИВНИХ ВМІНЬ МАГІСТРАНТІВ

Анотація. На основі локалізації інтегративно-синергетичної моделі педагогічної технології розкривається система формування вмінь магістрантів проектувати навчально-методичне забезпечення.

Ключові слова: системний аналіз, інтегративно-синергетична модель, магістранти, проєктивні вміння, методична система, підручникотворення.

Аннотация. На основе локализации интегративно-синергетической модели педагогической технологии раскрывается система формирования умений магистрантов проектировать учебно-методическое обеспечение.

Ключевые слова: системный анализ, интегративно-синергетическая модель, магистранты, проективные умения, методическая система, книгосоздание.

Annotation. On the basis of localization of integral and synergetic model of pedagogical technology the system of forming the masters' skills to project educational and methodical supply is revealed.

Key words: system analysis, integral and synergetic model, masters, project skills, methodical system, textbook forming.

Постановка проблеми. Для сучасного стану розвитку педагогічної науки є характерним широке використання системного підходу як методу педагогічних досліджень так і представлення їх результатів. Разом з цим відчувається дефіцит досліджень з проектування особливо важливих, специфічних педагогічних систем, актуальність яких випливає із соціальних потреб, зумовлених розвитком інформаційного суспільства. Проблема полягає у необхідності усунення суперечності між соціальною необхідністю формувати у магістрантів компетентність, пов'язану з розробкою навчально-методичного забезпечення та відсутністю відповідних теоретичних та методичних освітніх моделей.

Аналіз останніх досліджень. Будь-яка педагогічна діяльність ґрунтується на загальних та специфічних концептуальних позиціях.

У роботах [3,4,5,6] нами було актуалізовано названу проблему, схарактеризовано педагогічну сутність поняття „проективні вміння студентів”, висвітлено підходи до побудови моделі формування проєктивних вмінь магістрантів. Все це здійснювалось на чітко окреслених методологічних позиціях, узагальнених автором.